

Acte d'homenatge de la Societat Catalana de Geografia i la Societat d'Onomàstica a Vicenç Biete i Farré

Francesc Nadal i Piqué i Joan Tort i Donada¹

Vicenç Biete i Farré, geògraf

Francesc Nadal i Piqué
Universitat de Barcelona

Benvolguts Srs. Joandomènec Ros, president de l'Institut d'Estudis Catalans, Josep Oliveras, president de la SCG, Joan Tort, president de la Societat Catalana d'Onomàstica, benvolguts familiars d'en Vicenç Biete, socis i sòcies de la Societat Catalana de Geografia i públic assistent a aquest acte.

En primer lloc, deixeu-me dir que és un gran honor per a mi que la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia m'hagi convidat a parlar en aquest acte d'homenatge al geògraf Vicenç Biete i Farré (1921-2015), un dels membres que més va contribuir al bon funcionament d'aquesta societat. Tot i que l'encàrrec rebut era que parlés de les seves contribucions en l'àmbit de la geografia, el meu parlament no es limitarà únicament a una valoració estrictament geogràfica.

Des de l'any 1983, any en què vaig passar a formar part de la Junta de Govern de la SCG, fins l'any 2010, any en què Vicenç Biete va deixar de formar-ne part, tots dos vam col·laborar en el si d'aquesta junta durant 23 anys. Van ser

1. Text de les intervencions llegides el 24 de maig de 2016 a l'Institut d'Estudis Catalans en l'acte d'homenatge que la Societat Catalana de Geografia i la Societat Catalana d'Onomàstica dedicaren a Vicenç Biete i Farré.

molts anys de relació, en els quals, de forma progressiva, vaig anar aprenent moltes i diverses coses de Vicenç Biete: sobre el seu coneixement geogràfic del país, sobre els seus coneixements com a mestre-impressor i com a editor, sobre el seu coneixement i amor per la nostra llengua...

I, de forma progressiva, com d'altres membres de la Junta, vaig anar apreci-ant, de forma superlativa, la seva bonhomia, la seva diligència i eficàcia en la resolució dels problemes plantejats i en l'aplicació de les decisions adoptades per la Junta i el seu caràcter tolerant i democràtic. També la seva elegància, un aspecte de la seva personalitat apuntat de forma encertada per Enric Bertran.² Un conjunt de qualitats personals que feien que la seva conducta em semblés –tal com m'ho continua semblant ara– la d'un ciutadà modèlic.

Quan el vaig conèixer, però, el meu coneixement d'en Vicenç Biete era força limitat. Per a mi, l'aleshores tresorer Biete em semblava el representant del Centre Excursionista de Catalunya a la Societat. Això sí, un representant il·lustrat i educadíssim d'una de les principals institucions del moviment excursionista català, un moviment clau en la història de la geografia catalana contemporània. Certament, Biete va ser durant molts anys secretari de la Secció de Geografia del Centre Excursionista de Catalunya.

Tanmateix, en el decurs del temps em vaig anar assabentant que els seus vincles amb la geografia venien de més lluny i que es trobaven en un altre lloc. Es tractava d'unes relacions forjades durant la seva joventut quan era un estudiant de batxillerat a l'Institut-Escola del Parc de la Ciutadella, on va ser alumne d'en Lluís Solé i Sabaris juntament amb Enric Casassas i Simó i Conxita Sugranyes i de Franch. Un institut en el qual també estudiaria més tard Lluís Casassas i Simó.³ Sobre l'ensenyament de la geografia rebut en aquest centre educatiu Biete va dir en la interessantíssima entrevista que li van fer l'any 1997 Joan Tort i Pere Tobaruela que:

“la geografia i les ciències naturals eren una de les assignatures més rellevants de l'Institut. Sortíem al parc, moltes vegades, a analitzar les coses, a observar-les directament. Els professors ens feien buscar els tres peus al gat, rumiar i reflexionar, per desenvolupar així la nostra ment. Quan anàvem d'excursió els professors ens preguntàvem sobre allò que vèiem: què us sembla aquesta muntanya? Per què s'ha format aquesta vall?...”⁴

Malauradament, aquest bon inici en la seva formació geogràfica s'estroncà, de forma dramàtica, com per a tanta altra gent, amb l'esclat de la Guerra Civil. El 1938 amb només 17 anys Vicenç Biete va ser cridat a files per l'exèrcit republicà i enviat a lluitar al front del Segre. Sobre aquesta terrible experiència, que canviaria la seva vida i la de tot el país, va explicar en aquesta mateixa entrevista:

2. Vegeu la semblança de Vicenç Biete i Farré, que Enric Bertran ha publicat a l'*Obrador Obert* de la Societat Catalana de Geografia, reproduïda també en aquest número de *Treballs*.

3. Informació proporcionada per Maria Jesús Marqués el 25 de maig de 2016.

4. Joan Tort i Pere Tobaruela (1998). “Vicenç Biete, una visió integradora del territori”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, Barcelona, núm. 46, p. 155.

“De la placidesa de l'escola vaig passar, de cop i volta, a viure la tragèdia directament: la mort d'un germà meu a la batalla de l'Ebre, mentre jo em trobava lluitant al front del Segre; [i] l'estada durant tres mesos en un camp de concentració [a Astúries]...”⁵

Precisament, un dels records més vius i punyents que preservo d'en Vicenç Biète, durant les moltes hores passades junts, va ser una tarda en una de les reunions de la Junta de Govern de la Societat. En una pausa d'una d'aquestes reunions i arran d'una conversa encetada pel Dr. Vilà Valentí ens va explicar com en una ofensiva llançada per l'Exèrcit republicà amb l'objectiu de recuperar el cap de pont de Balaguer va creuar el Segre agafat a una corda i gairebé va morir ofegat. Aquesta terrible experiència, que alguns dels que estaven en aquella reunió recordaran perfectament, ha estat recollida en part a la semblança publicada per Enric Bertran, en la qual hom pot llegir:

«Quan l'abril de 2008 la Societat va fer una sortida d'estudi al front del Segre en Vicenç es va excusar. No oblidaré mai quan em va dir: “jo fa setanta anys que podria ser mort”. La seva absència delata la inesborrable empremta de la crueltat de la guerra al cap dels anys».

Un cop acabada la guerra i reincorporat a la societat civil, Biète hagué d'oblidar els estudis de geografia i posar-se a treballar. Malgrat això, el seu interès per la geografia no el va perdre i en aquest fet van resultar, al meu entendre, determinants els vincles de coneixença i amistat establerts durant la Segona República a l'Institut-Escola. Uns vincles sobre els quals Biète va explicar:

“[...] mai vaig deixar d'interessar-me per l'excursionisme. Acostumava a anar d'excursió amb una bona colla d'antics alumnes de l'Institut-Escola a fi de conèixer detalladament llocs diversos, sobretot quan va arribar l'època del 600, en què sortíem tres o quatre dies a recórrer indrets del país. En Lluís Solé i Sabaris, veient la meua afeció em va proposar de fer-me soci, l'any 1970, de la Societat Catalana de Geografia. Jo havia ingressat poc abans al Centre Excursionista de Catalunya de la mà del meu fill gran. Durant uns anys, des del meu càrrec de secretari de la secció de Geografia [del Centre Excursionista de Catalunya], vaig abocar-me a col·laborar amb els companys del Centre, sobretot en la realització d'unes excursions mensuals de caràcter familiar...”⁶.

A partir d'aleshores, les seves aportacions a la geografia es poden dividir, bàsicament, en dos àmbits diferenciats: el de les seves activitats com a membre de la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia i el de l'elaboració d'una detallada monografia local del poble de Cabacés.

Pel que fa referència al primer camp, hi ha un fet que esdevindria determinant. El 1979, Solé i Sabaris, que aleshores era el president de la Societat Catalana de Geografia, li va proposar que passés a formar part de la Junta de Govern d'aquesta societat. Una junta de la qual, tal com ho he assenyalat, hi va ser un membre actiu fins l'any 2010. Primer, des de l'any 1979 fins l'any 1982 com a

5. Ídem. La informació relativa a Astúries procedeix de la semblança de Vicenç Biète i Farré publicada per Enric Bertran.

6. J. Tort i P. Tobaruela, op. cit., p. 155.

vocal. Després, des d'aquest any fins a 1991 com a tresorer. A continuació, des de l'any 1991 fins l'any 2000 com a president. I, per últim, des d'aquest darrer any fins el 2010, de nou, com a vocal.

Durant aquest temps va gaudir de la confiança absoluta dels diferents presidents que van estar al capdavant de la Societat: Lluís Solé i Sabarís, Salvador Llobet, Lluís Casassas, Maria Dolors Garcia Ramon i del que us està parlant. I penso que estic autoritzat a dir que la de tots els membres de les Juntes de Govern que ell va presidir. Uns membres, entre els quals cal esmentar Pau Alegre, Enric Bertran, Jesús Burgueño, Montserrat Cuxart, Enric Mendizàbal, Joan Tort i qui us parla, amb els quals va aconseguir formar un sòlid equip de treball, que aconseguí superar la situació certament d'*impasse* en què quedà la Societat després de la mort de Lluís Casassas el juny de 1992.

Biete, va confessar l'any 1997 a l'entrevista esmentada com el seu propòsit personal quan va passar a ocupar la presidència de la Societat:

“ha estat continuar el camí marcat per Lluís Casassas i el seu equip col·laborador, aprofundir en allò que podríem dir que ha estat la raó de ser de la Societat des de la seva fundació: un lloc d'encontre de totes les persones del país interessades pel territori, amb independència de jerarquies, de gremis i d'interessos acadèmics o corporatius...”⁷

I el tros de camí que la Societat va recórrer durant la seva presidència crec que fou particularment fructífer. No sols no s'aturà cap de les activitats que es venien fent, sinó que se n'endegaren d'altres. Així, entre el desembre de 1991 i el juny de l' 2000, es van publicar 19 números de la revista *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. D'altra banda, entre 1998 i l'any 2000, van aparèixer els tres primers volums de la col·lecció de llibres que la Societat va publicant des d'aleshores de forma gairebé anual. D'altra banda, a partir de 1998, es van començar a realitzar els primers viatges de Setmana Santa guiats pel soci Pere Andreu arreu de la Mediterrània (i una mica més enllà), el primer dels quals va ser al Marroc.

Un aspecte de la seva dedicació a la Societat que cal destacar, de forma particular, és el de les moltes hores que esmerçà en què les diferents publicacions de la Societat s'imprimissin amb la màxima cura possible. Una labor en la que, em consta, hi va posar l'ànima i a la qual es va dedicar, com a mínim, fins l'any 2007 amb la publicació per part de la Societat dels escrits geogràfics d'Enric Lluch.

Pel que fa referència al segon camp de les seves activitats com a geògraf, el relatiu a l'obra geogràfica escrita, cal destacar, sobretot, el seu llibre *Cabacés. Un poble al peu del Montsant*, publicat el 1991 per l'Ajuntament d'aquest municipi del Priorat. Es tracta d'una detallada monografia de més de quatre-centes pàgines, fruit d'una recerca inicial en el camp de la toponímia, l'altra gran passió intel·lectual seva, de la qual, tot seguit, ens il·lustrarà Joan Tort. De fet,

7. J. Tort i P. Tobaruela, op. cit., p. 158.

tal com ho va dir el mateix Biete: “en realitat, l'aspecte de l'estudi del qual vaig interessar-me en un principi va ser el de la toponímia, amb motiu d'haver conegut l'Albert Manent després d'un col·loqui d'onomàstica que es va celebrar a les Borges [del Camp el 1977]”.⁸ De fet, el llibre sobre Cabacés conté un pròleg signat per Albert Manent, que seria membre fundador i president de la Societat Catalana d'Onomàstica.

Aquesta obra constitueix un aplec ordenat de dades geogràfiques, arqueològiques, històriques i culturals de Cabacés i és un resultat reeixit de la que anomena “visió particularista” de la geografia. Una visió que tal com confessava a l'esmentada entrevista “en certa manera m'ha fet oblidar la geografia universal [...]. M'apassiona el territori que tinc més a prop”.

Un plantejament que podria ser objecte d'importants crítiques geogràfiques. Tanmateix, l'anàlisi geogràfica i històrica que fa Biete de Cabacés s'allunya de qualsevol enfoc “limitadament” localista. En aquest sentit, cal dir, tal com ho ha assenyalat Pau Alegre, en la ressenya que va dedicar a aquesta obra, que “el llibre traspua mètode geogràfic i històric per tots cantons i molts anys de registre sistemàtic de dades”.⁹ El resultat d'aquesta ingent i pacient labor és una excel·lent monografia local, de suma utilitat no sols per als habitants de Cabacés o del Priorat, sinó per als geògrafs interessats en aquesta part del territori català.

Així, la seva lectura ens permet saber des de la història del poblament dispers del municipi de Cabacés fins a l'impacte que sobre els seus habitants hi van tenir els Cent Mil Fills de Sant Lluís.¹⁰ O bé conèixer la història de la seva producció agrícola o la de diferents elements de la seva cultura religiosa. En particular, sobre aquests aspectes culturals, Pau Alegre diu, crec que de forma força encertada:

“trobareu un darrer bloc de capítols [...] en els quals Biete ens descriu alguns dels referents culturals, potser antropològics, de la societat de Cabacés els quals, i malgrat les singularitats evidents, la relliga indistriablement amb la comunitat catalana en general”.¹¹

En aquest sentit, Biete tracta un tema que, en l'actualitat, és objecte d'estudi per geògrafs culturalistes com Francesc Roma o per climatòlegs com Mariano Barriendos: el de les relacions entre les creences religioses i els fenòmens meteorològics. Una qüestió sobre la qual Biete va escriure:

“Contra el perill de tempesta hi havia d'altres recursos: s'amenaçava la broma dolenta des de la finestra amb eines de tall; es feien cremar candeles per la Candelera i un

8. J. Tort i P. Tobaruela, op. cit., p. 156. La informació col·locada entre claudàtors obeeix al fet que en el text publicat per Joan Tort i Pere Tobaruela s'indica que aquest col·loqui es va celebrar a les Borges Blanques, quan, en realitat, es va celebrar a les Borges del Camp. Al respecte vegeu: www.onomastica.cat/calseminaris.

9. Al respecte vegeu la ressenya publicada per Pau Alegre, el 9 de setembre de 2002, a la secció *Els llibres dels socis i de les sòcies*, de l'*Obrador Obert* de la Societat Catalana de Geografia.

10. Vicent Biete (1991). *Cabacés. Un poble al peu del Montsant*. Cabacés: Ajuntament de Cabacés, p. 181.

11. Op. cit.

bocí de ciri que hagués restat del monument de Setmana Santa i s'invocava Santa Barbarà [tot dient]:

*Santa Barbarà va pel camp
reclamant l'Esperit Sant.
L'Esperit Sant no pot venir
tres núvols ne veu venir
un de foc, un de flam
i un de pedra repicant.*¹²

Cal que clogui la meva intervenció i li passi la paraula al professor Joan Tort, perquè ens parli de l'aportació de Vicenç Biete en el camp de l'onomàstica. No vull fer-ho, però, sense citar les paraules que va escriure Enric Bertran sobre Vicenç Biete i que penso les poden fer seves gairebé totes les persones que van tenir la sort de col·laborar amb ell: "Els que el vam conèixer i tractar rebem un llegat extraordinari d'una persona que va saber-nos transmetre diligència i bonhomia, seny i modèstia, gran capacitat de treball i superació."¹³

Moltes gràcies per la seva atenció.

12. Op. cit., p.320.

13. Op. cit.